

Чала Анна Геннадіївна,
к. п. н., викладач кафедри
української та російської філології
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»
Харківської обласної ради

**УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ КЛЮЧОВИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ НА ПРИКЛАДАХ
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ РОБОТИ**

Анотація. У поданій роботі висвітлено проблему формування ключових компетентностей студентів при вивченні сучасної української літературної мови на прикладах використання інформаційно-комунікативних технологій та інтерактивних форм роботи.

Особливу увагу приділено використанню сучасних інформаційно-комунікативних та інтерактивних технологій, пропонуються розроблені зразки навчальних занять.

Ключові слова: мовленнєві вміння, інформаційно-комунікативні технології, компетентнісний підхід, інтерактивні форми роботи.

Чалая Анна Геннадьевна

**УПРАВЛЕНИЕ ФОРМИРОВАНИЕМ КЛЮЧЕВЫХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ
СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО ЛИТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА НА
ПРИМЕРЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-
КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ИНТЕРАКТИВНЫЕ**

ФОРМЫ РАБОТЫ

Аннотация. В представленной работе освещена проблема формирования ключевых компетенций студентов при изучении современного украинского литературного языка на примерах использования информационно-коммуникативных технологий и интерактивных форм работы.

Особое внимание уделено использованию современных информационно-коммуникативных и интерактивных технологий, предлагаются разработанные образцы учебных занятий.

Ключевые слова: речевые умения, информационно-коммуникативные технологии, компетентностный подход, интерактивные формы работы.

Chala Anna

FORMATION OF KEY COMPETENCE OF STUDENTS THE STUDY OF MODERN UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE ON THE EXAMPLE OF THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES AND INTERACTIVE FORMS OF WORK

Abstract. In the presented work highlights the problem of formation of key competences of students in the study of modern Ukrainian literary language examples use information and communication technologies and interactive forms of work. Particular attention is paid to the use of modern information and communication, and interactive technologies, proposes to develop patterns of training.

Keywords: verbal skills, information and communication technologies, competence approach, interactive forms of work.

Актуальність теми дослідження. Останнім часом на чільне місце суспільного життя висунута проблема виховання громадянина України, викликана необхідністю формування громадянського суспільства в нашій державі. В умовах політичної та економічної нестабільності, дефіциту

духовності винятково важливою стає стабілізуюча роль ВНЗ як гаранта громадянського миру.

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392) дається тлумачення понять «компетентність», «ключова компетентність», «компетентнісний підхід»: компетентність – набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці; ключова компетентність – спеціально структурований комплекс характеристик (якостей) особистості, що дає можливість їй ефективно діяти у різних сферах життєдіяльності і належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів; компетентнісний підхід – спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності.

У документі також визначено ключові компетентності, які мають бути сформовані в процесі освітньої діяльності в навчальному закладі: громадянська, загальнокультурна, здоров'язбережувальна, інформаційно-комунікаційна, комунікативна, міжпредметна естетична, міжпредметна, предметна (галузева), предметна мистецька, проектно-технологічна, соціальна¹.

Компетентнісний підхід сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей.

Аналіз психолого-педагогічних джерел свідчить про те, що виникає необхідність використання інформаційно-комунікаційних технологій та інтерактивних форм роботи на заняттях із сучасної української літературної мови у ВНЗ.

Слід зазначити, що постає питання організації навчального процесу з

¹ Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011>

точки зору компетентнісного підходу, а отже, й проблема компетентнісного підходу до управління процесом навчання є надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо вдосконалення системи освіти шляхом упровадження компетентнісного підходу активно розглядається у педагогічній науці.

Праці А. Андреева, І. Зимньої, О. Касьянова, О. Овчарук, Р. Пастушенка, І. Пометун, Дж. Равена, Г. Селевка, та інших вітчизняних і закордонних дидактів стали першосовною в розв'язання окресленої проблеми.

Осмилення методологічних засад компетентнісного підходу, досвід його впровадження в освіті представлено в дослідженнях Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмакова, І. Зимньої, О. Локшиної, О. Овчарук, Л. Паращенко, Л. Петриченко, О. Пометун, О. Савченко, А. Харківської, А. Хуторського, А. Чалої та ін.

Мета статті – проаналізувати шляхи формування ключових компетентностей студентів при вивченні сучасної української літературної мови на прикладах використання інформаційно-комунікативних технологій та інтерактивних форм роботи.

Виклад основного матеріалу. Усі компоненти комунікативної компетенції взаємопов'язані між собою, проте між мовною і мовленнєвою найтісніші взаємовідношення. Спираючись на наукову літературу, можна зазначити, що існує зв'язок між формуванням мовної і мовленнєвої компетенцій, який зумовлений тим, що мовленнєві вміння й навички ґрунтуються на знаннях мовної системи, володінні нормами літературної мови². Мовленнєві вміння, навички, досвід мовленнєвої діяльності формуються поступово, відповідно до вироблених мовних умінь, навичок як засобу пізнання навколишнього світу, засвоєння норм спілкування,

² Чала А. Г. Управління розвитком мовленнєво-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / А. Г. Чала; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2014. – 20 с.

самоствердження студента як мовної особистості³.

Таким чином, аналіз наукової літератури дає підстави для уточнення комунікативно-діяльнісного підходу до вивчення сучасної української літературно мови, що зумовлює необхідність поєднання різнорівневих мовних і мовленнєвих явищ, які функціонують у взаємозв'язку. За таких умов ефективно формується комунікативна (мовленнєва) компетенція.

На підставі аналізу опрацьованої літератури щодо вищезазначених концептуальних положень, спрямованих на формування ключових компетентностей, виникає необхідність використання інформаційно-комунікаційних технологій та інтерактивних форм роботи на заняттях із сучасної української літературної мови.

Перед вищими навчальними закладами постають нові завдання, вирішення яких вимагає нових підходів до навчання. Змінюються програми, з'являється нова навчальна та методична література, технології, моделі навчання, що вимагають від викладача оволодіння та застосування в своїй практиці інновацій⁴.

Комп'ютерні технології навчання – це процеси підготовки і передачі інформації учневі, засобом здійснення яких є комп'ютер⁵. Комп'ютерна технологія може здійснюватися в кількох варіантах, один з яких це використання комп'ютера при вивченні окремих тем, розділів, вирішення дидактичних завдань.

Інноваційні технології дозволяють поєднати теорію з практикою,

³ Ключко А. Г. Сучасні інноваційні технології навчання української мови у вищих навчальних закладах / А. Г. Ключко // Матеріали Усеукраїнської науково-практичної конференції [«Формування професійної культури майбутніх педагогів в умовах модернізації освіти»], (Харків, 5-6 грудня 2012 р.). – Харків : ФОП Шейніна О.В., 2012. – С. 194–195.

⁴ Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. –К.: "К.І.С.", 2004. – 112с.

⁵ Пархомець І. Ю. Нові інформаційні технології навчання І.Ю. Пархомець // Управління школою. – 2007. – № 29.

текстовий і наочний матеріал, графічні засоби, відеозображення, мовний та музичний супровід, створити уявлення реального оточення, спілкування. Вони забезпечують активну (вербальну і невербальну) діяльність студентів у процесі вивчення сучасної української літературної мови у ВНЗ, гнучкість і варіювання тренувальних вправ і видів контролю, актуалізують пізнавальну діяльність і розвивають критичне та творче мислення, розширюють можливості здобуття, осмислення та презентації інформації, дають змогу моделювати комунікативні ситуації, загалом робити заняття мови цікавим.

Слід зазначити, що нові інформаційні технології під час вивчення сучасної української літературної мови у ВНЗ сприяють підвищенню рівня мовної освіти, вдосконалюють якість навчання мови завдяки:

- інтенсифікації й індивідуалізації навчально-виховного процесу за допомогою більш повного використання доступної інформації;
- розробці перспективних методів, засобів і форм навчання мови з орієнтацією на комунікативну, розвиваючу, діяльну й особистісно орієнтовану освіту;
- синтезу різних видів навчальної діяльності; формуванню інформаційного світогляду студентів.

При застосуванні ІКТ на заняттях із сучасної української літературної мови перед викладачем стоїть декілька питань, що окреслюють проблемну ситуацію, а саме:

- можливість використання ІКТ при навчанні мови;
- організація взаємодії з ІКТ при вивченні мови; зміни змісту предметної області при навчанні із застосуванням ІКТ.

Застосування ІКТ на заняттях із сучасної української літературної мови передбачає підвищення ефективності й якості навчального процесу, інтенсифікацію навчання мови й активності пізнавальної діяльності, поглиблення знань студентів із дисципліни, розвиток креативного мислення, комунікативних вмінь, мовленнєвої компетенції, формування вмінь адаптуватися до будь-якої ситуації спілкування.

Спираючись на думку вчених, використання ІКТ на уроках із сучасної української літературної мови передбачає виокремлення наступних переваг їх застосування у навчально-виховному процесі в цілому та на кожному конкретному занятті зокрема, що призводить до зміни організаційних моментів, а саме:

- відбувається економія часу як заняття, так і підготовки до нього; з'являється зручність у його проведенні;
- обсяг та технологічні можливості дозволяють будувати будь-які типи занять та у більшому обсязі використовувати різні види навчальної діяльності студентів (у тому числі, й самостійної).

Слід зазначити, що структура заняття залежить передусім від мети та змісту. Використання інтерактивного навчання не повинна бути самоціллю, а є лише засобом для досягнення тієї атмосфери на занятті, яка найкраще сприятиме співробітництву, порозумінню й доброзичливості, надаватиме можливості для реалізації особистісно-орієнтованого навчання.

Завдяки інтерактивним методам засвоєння матеріалу є наслідком спілкування між педагогом та студентами, тобто між тими, хто має певні знання й досвід, і тими, хто їх здобуває.

Інтерактивні методи – це чітко спланований результат навчання. Ці методи не призначені для виконання певних навчальних завдань, а самою своєю структурою визначають кінцевий результат.

Використання комп'ютера на заняттях розширює можливості викладача під час підбору матеріалу до занять і форм навчальної роботи, робить їх яскравими та цікавими, інформаційно та емоційно насиченими. Комп'ютер на заняттях виступає як засіб навчання, що може значно підвищити їх ефективність, сприяти міцнішому засвоєнню знань студентів, активізує їх діяльність. Використовуючи комп'ютер, можна проводити заняття-презентації, заняття-дослідження, віртуальні екскурсії, заняття-проекти.

Формування мовленнєвої компетенції включає в себе зміст мовної

освіти та організаційні форми, методи й засоби навчання української мови. Аналіз наукових джерел переконує, що знання з морфології, сполучуваності лексем, правильне використання у мовленні одиниць мови, побудова власних висловлювань (діалогічних і монологічних), збагачення активного словникового запасу сприяє ефективному оволодінню студентами мовленнєвою компетенцією⁶.

Спираючись на наукову літературу, можна умовно визначити, що розрізняють два основних застосування засобів ІКТ під час занять із сучасної української літературної мови: як об'єкт вивчення та як засіб забезпечення навчальної діяльності на різних етапах заняття.

На заняттях із сучасної української літературної мови використання ІКТ як засобу формування ключових компетентностей студентів:

- бібліотеки електронної наочності й бази даних;
- інтернет-ресурси; методичні матеріали на електронних носіях;
- комбіновані електронні засоби навчання;
- навчально-методичні програмні засоби для супроводу занять із сучасної української літературної мови, створені для конкретного заняття; використання електронного, у тому числі дистанційного навчання (Moodle – це безкоштовної, відкритої (Open Source) системи управління навчанням у ВНЗ).

У зв'язку з цим використання комп'ютерної техніки робить заняття привабливим і сучасним, а також забезпечує самостійної роботи на відстані. Заняття, на яких відбувається індивідуалізація навчання, розвивається пізнавальна діяльність студентів; на якому з'являються нові можливості для розвитку гармонічної індивідуальності, здатної до колективної співпраці.

Спираючись на нові технології, вдається розширити можливості

⁶ Черныш Е. В. Формирование языковой компетенции учащихся 6-7 классов на уроках украинского языка при изучении раздела «морфология» средствами инновационных технологий [http://intellectinvest.org.ua/rus/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_vypuski_n3_2010_st_7/].

навчального процесу за допомогою використання мультимедійних презентацій у навчальному процесі.

Таким чином, студенти вчаться:

- читати для вибіркового отримання інформації;
- точно записувати необхідну інформацію; оформляти короткі повідомлення;
- точно і стисло викладати думку;
- визначати тему та основні ідеї тексту і записувати їх;
- формулювати своє ставлення до прочитаного;
- оформляти пункти плану; користуватися довідковою літературою;
- проходити тестування.

Робота над створенням мультимедійної презентації сприяє розвитку навичок та вмінь писемного мовлення, що спонукає студентів до усного мовлення. Використання мультимедійної презентації на занятті допомагає педагогу: змінити форму навчання з авторитарної на комунікативну, інтерактивну, заглиблену в спілкування; навчити мови не аналітично, а критично (формувати здатність висловлюватися, виражати думки за рахунок умінь слухати, читати); підтримувати ефективну мотивацію та зв'язок із реальним життям для набуття практичних умінь; викликати інтерес до отримання інформаційних повідомлень та відтворення власних; виховувати та розвивати особистість студентів одночасно з процесом засвоєння нових знань.

Використовуючи ІКТ, розв'язуються такі задачі як: забезпечення оперативного оволодіння викладачем досягнення сучасної педагогічної науки інноваційної практики вітчизняного та зарубіжного досвіду; розвиток творчої ініціативи педагога. Розвиток інтелектуальних здібностей студентів проходить шляхом створення оптимального емоційного фону на занятті, використанні проблемних форм навчання та нестандартних форм навчального процесу, які активізують мислення учнів, мотивують їх на

творчість.

Метод використання ІКТ на заняттях із сучасної української літературної мови допомагає викладачу не тільки активізувати пізнавальну діяльність, але й у короткий проміжок часу засвоїти, опрацювати та використати у практичній діяльності величезні масиви інформації. Процес навчання організований так, що студент із зацікавленістю та захопленням працює на занятті, і бачить плоди своєї праці та може їх оцінити.

Викладач уміло об'єднує традиційні методи навчання із сучасними інформаційними технологіями, в тому числі комп'ютерними. Використання комп'ютера на занятті дозволяє зробити процес навчання мобільним, суворо диференційованим та індивідуальним. Цьому методу навчання викладач надає перевагу, він допомагає краще оцінити здібності та знання студентів, зрозуміти його, змушує учня шукати нові, нетрадиційні форми та методи навчання.

Для удосконалення організації навчальної діяльності студентів, активізації їх творчого потенціалу використовуються методи та форми інтерактивного навчання з використанням ІКТ. Використання інтерактивних і традиційних форм та методів навчання з використанням ІКТ дає можливість педагогу створити особистість, яка уміло адаптується до нових умов життя, може аналізувати ситуацію та адекватно змінювати свою діяльність, оцінювати проблеми, які виникають, та швидко приймати правильні рішення.

Таким чином, використання сучасних ІКТ на заняттях із сучасної української літературної мови дозволяє значно підвищити ефективність подання інформації за рахунок забезпечення її корисності, доступності, своєчасності й оперативності, адаптації темпу подання навчальної інформації до швидкості її засвоєння, врахування індивідуальних особливостей студентів, ефективного поєднання індивідуальної та колективної форм навчання, методів і засобів, організації навчального процесу. Це сприяє формуванню ключових компетентностей сучасного студента.

Перспективами такої роботи є: розширення відеотеки; збір музичних

файлів; створення презентацій до занять із сучасної української літературної мови у співпраці з колегами; активне залучення студентів до проектної роботи на основі мультимедійних технологій; створення ефективних сайтів для онлайн-навчання.

Слід зазначити, що систематичне використання комп'ютера на занятті, зокрема систем презентацій, сприяє наступному:

- підвищенню якісного рівня використання наочності на занятті;
- зростанню продуктивності заняття;
- реалізації міжпредметних зв'язків;
- уможливленню організації проектної діяльності студентів зі створення навчальних програм під керуванням викладачів інформатики та української мови;
- логічному викладу навчального матеріалу, що значно підвищує рівень знань студентів;
- покращенню взаємин «студент-викладач», особливо зі студентами, які мають проблеми з «чистою мовою», а захоплюються комп'ютерними технологіями;
- зміні ставлення студентів до комп'ютера: вони починають сприймати його як універсальний інструмент для роботи, а не для розваг (як це часто буває) в будь-якій галузі людської діяльності.

Moodle можна використовувати як в навчанні дисциплін філологічного профілю, так і для між предметних зв'язків. Типова функціональність Moodle включає: здачу завдань; дискусійні форуми; завантаження файлів; оцінювання; обмін повідомленнями; календар подій; новини та анонси подій (для різних рівнів: сайт, курс, навчальна група); онлайн тестування.

Викладачі-філологи можуть створювати додаткові модулі з новою додатковою функціональністю. Moodle підтримує різні типи модулів:

- діяльностей (включаючи можливі навчальні ігри);
- ресурсів;
- тестових питань;

- полів для бази даних (мається на увазі діяльність база даних);
- теми для оформлення;
- різні методи аутентифікації; різні методи зарахування на курс;
- фільтри для контенту.

Можливості для студентів: доступність навчальних матеріалів (тексти лекцій, завдання до практичних/лабораторних та самостійних робіт; додаткові матеріали (книги, довідники, посібники, методичні розробки) та засобів для спілкування і тестування «24 на 7»; наявність засобів для групової роботи (Вікі, форум, чат, семінар, вебінар); можливість перегляду результатів проходження дистанційного курсу студентом; можливість перегляд результатів проходження тесту; спілкування з викладачем через особисті повідомлення, форум, чат; завантаження файлів з виконаними завданнями; використання нагадувань про події у курсі.

Можливості для викладачів: надання інструментів для розробки авторських дистанційних курсів; розміщення навчальних матеріалів (тексти лекцій, завдання до практичних/лабораторних та самостійних робіт; додаткові матеріали (книги, довідники, посібники, методичні розробки) у форматах .doc, .odt, .html, .pdf, а також відео, аудіо і презентаційні матеріали у різних форматах та через додаткові плагіни; можливість додавання різноманітних елементів курсу; швидка модифікація навчальних матеріалів; можливість використання різних типів тестів; автоматичне формування тестів; автоматизація процесу перевірки знань, звітів щодо проходження студентами курсу та звітів щодо проходження студентами тестів; можливість додавання різноманітних плагінів до курсу дозволяє викладачу використовувати різноманітні сторонні програмні засоби для дистанційного навчання.

Головною метою викладача, який використовує інформаційно-комунікаційні технології у навчальній роботі, має бути – створення сприятливих умов для активного розвитку пізнавальної діяльності, успіх якої значною мірою залежить від різноманітності пізнавального простору. Слід

наголосити на тому, що використання ІКТ містить недоліки: неможливість повної заміни технічним засобом традиційних засобів (крейди і дошки) та підготовка до таких занять потребує багато часу. Цей процес включає в себе кілька моментів: визначення занять, які доцільно робити комп'ютерними, організація таких занять, підбір навчального та наочного матеріалу. Тому, проводити кожне заняття з використання інформаційно-комунікаційних технологій важко, але без використання ІКТ продуктивність заняття трохи нижча.

Зазначимо, що за умови такого підходу головне завдання використання ІКТ у процесі вивчення курсу сучасної української літературної мови – підвищити пізнавальний інтерес студентів до вивчення предмета, ефективність його опанування, формування у студентів ключових компетентностей. Завданням роботи викладачів є впровадження інтерактивних методів та прийомів для того, щоб стимулювати й розвивати творчі здібності студентів, формувати їх творчу особистість.

Вирішення проблеми формування ключових компетентностей ґрунтується на таких пріоритетних принципах, як гуманізація, демократизація навчально-виховного процесу, заміна авторитарної педагогіки педагогікою толерантності, щоб після закінчення ВНЗ студенти стали самодостатніми, підготовленими до свідомої та ефективної життєдіяльності, тому що лише такі особистості здатні брати на себе відповідальність і бути діяльними в педагогічній освіті.

Висновки. У даній статті ми розкрили проблему формування ключових компетентностей студентів при вивченні сучасної української літературної мови на прикладах використання інформаційно-комунікативних технологій та інтерактивних форм роботи. Необхідність формування громадянського суспільства в нашій державі висунула на чільне місце всього суспільного життя проблему виховання громадянина України.

Одним з найважливіших завдань вивчення сучасної української літературної мови і є формування компетенцій, притаманних громадянину

демократичного суспільства. Саме гуманітарна освіта формує особистість студента, готує його до життя у світі, який постійно змінюється, вчить сучасних форм спілкування, розвиває здібність засвоювати інформацію та приймати ефективні рішення.

Отже, мовознавча освіта повинна допомогти кожній особі спрямувати навчання на набуття нею умінь застосовувати знання, які становлять суспільно значущі компетенції.